

KONFESSIONSLÖS KRISTENDOMS- UNDERVISNING ELLER EJ?

Av lektorn, teol. dr OVE NORDSTRANDH

VI HAR, som alla vet, obligatorisk religionsundervisning i våra svenska skolor från småskolan till gymnasiet. Kristendomskunskap heter ämnet, men i detsamma ingår också, på något högre stadium, en mera allmän orientering inom religionernas värld. Kristendomsämnets obligatoriska karaktär och jämförelsevis framträdande plats på skolans schema motiveras med att den västerländska kulturen och historien i stor utsträckning blir oförståelig, om man inte vet något om kristendomens och de kristna samfundens inflytande och idealbildningar. Dessutom anses ämnet erbjuda särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete.

Befrielse från att delta i skolans kristendomsundervisning kan endast ges lärjungar, som tillhör ett sådant trossamfund, som fått Kungl. Maj:ts tillstånd att i skolornas ställe ombesörja religionsundervisning. Att dylik lärjunge inom sitt samfund åtnjuter undervisning, motsvarande skolans, skall styrkas med intyg. Principen är, att ingen pojke eller flicka i svenska skolor skall vara okunnig om vad religion innebär. Barn till föräldrar, som utträtt ur svenska kyrkan utan att ingå i annat samfund — föräldrarna har alltså en ateistisk inställning —, måste därför delta i skolans religionsundervisning. Begärda befrielser är få. Även katoliker och mosaiska trosbekännare deltar ej sällan i skolans kristendomsundervisning.

I samklang med ämnets obligatoriska karaktär går undervisningsplaner och metodiska anvisningar ut på att det i våra skolors religionsundervisning gäller att bibringa eleverna kunskaper i ett bildningsämne, inte tro på en viss lära eller konfession. Att det också talas om att undervisningen skall ges på ett sätt, som kan främja lärjungarnas religiösa, sedliga och personliga utveckling — den fostrande sidan av kristendomspedagogiken —, rubbar inte den centrala grundsatsen, att det är fråga om insikter, inte tro. Den

svenske kristendoms läraren — klassläraren såväl som ämnesläraren — är skyldig att efter bästa samvete lägga sin undervisning så objektivt, sakligt och konfessionslöst som möjligt.

Folkskolans undervisningsplan understryker, att läraren alltid vid kristendomsundervisningen bör erinra sig, att de hem, från vilka lärjungarna kommer, ofta företräder olika uppfattningar i de frågor, som behandlas. Han bör därför sorgfälligt undvika allt, som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning, och i stället söka grundlägga en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande. Den enskildes rätt till tankefrihet får under inga förhållanden kränkas.

Läroverkens anvisningar inskräper, att kristendoms läraren i all sin undervisning skall bemöda sig om objektivitet och låta varje företeelse gälla för vad den är. Självfallet skall han avhålla sig från stötande omdömen om olik tänkande. Även om han inte döljer sin egen uppfattning i olika frågor, får han icke söka påverka elevernas ställningstagande utan skall tvärtom sträva efter att ge dem bästa möjliga förutsättningar för egen övertygelsebildning och personlighetsutveckling.

Ej heller ställes nu längre konfessionella krav på kristendoms lärarna, vare sig de är folkskollärare eller läroverkslärare. Den gamla bestämmelsen om att de skall bekänna sig till den rena evangeliska läran, dvs. tillhöra den svenska kyrkan, har utgått för ett par år sedan. Endast förtjänst och skicklighet får vara avgörande vid tjänstetillsättning — icke konfessionella behörighetskrav. En kristendoms lärare kan alltså även stå utanför varje kyrko- och trossamfund. Utbildningen och kontrollen över undervisningen skall ge garantierna för att undervisningen — oavsett lärarens personliga inställning — skall bli objektiv, saklig och konfessionslös, ej tillrättalagd för agitation, propaganda eller påverkan i någon av läraren önskad riktning.

Den obligatoriska morgonbönen är — det måste medges även av den som av traditionsskäl och i avsaknad av en bättre form av skolsamling vill ha den kvar — ett avsteg från den klart objektiva, kunskapsmeddelande och bekännelsefria linjen. I morgonbönen är det i första hand inte och kan f. ö. inte bli fråga om kunskaper och insikter — då är det inte längre morgonbön, dvs. kult. En uppluckring av morgonbönens ursprungliga och egentliga karaktär genom musik, solosång, växelsång, talkörer, uppläsning av lyrik m. m. förändrar inte den principiella frågan. Gällande bestämmelser lämnar helt naturligt större möjligheter till befrielse från skolans mor-

gonbön än från dess religionsundervisning. Självklart är varje lärjunge, som är frikallad från undervisningen i kristendoms-kunskap, också befriad från att delta i morgonandakten. Men därutöver kan en elev, som ej tillhör svenska kyrkan men ändå deltar i skolans kristendomsundervisning — han vill inte ha eller har inte möjlighet att få av Kungl. Maj:t godkänd annan, motsvarande religionsundervisning —, befrias från att bevista morgonbönen. Tvånget behöver alltså inte bli olidligt och är inte omöjligt att skaka av sig. Att sedan för läroverkens del snart halva skolan genom en särskild bestämmelse slipper morgonbönen på grund av lång och tidsödande resväg, är en annan sak och har inte med principfrågan att göra.

Reses å ena sidan i objektivitetens och konfessionslöshetens namn krav på att den obligatoriska morgonbönen skall förvandlas till frivillig eller helt försvinna ur skolans värld — först då kan ämnet kristendoms-kunskap eller bättre kallat religionskunskap till fullo vara och bli ett rent kunskapsämne, jämförbart med skolans övriga discipliner —, så saknas å andra sidan inte lärare och präster med många likasinnade och en viss folkopinion bakom sig, som inte endast slår vakt om den obligatoriska morgonbönen utan även påfordrar en mera konfessionell undervisning. Så gjorde sig vid det senaste årsmötet med Kristendoms-lärarnas förening lektor Sten Rodhe till talesman för denna opinion och för detta krav på en mera bekännelse-trogen pedagogik. Undervisning utan påverkan, menar han, är ett oting, om den inte skall bli ett rent mekaniskt plugg. Om läraren ej skall föra eleverna till någon bestämd livssyn, relativiseras den specifikt kristna livsåskådningen. Situationen i andra länder än Sverige visar, att det inte finns några generella lösningar. Ur religionsfrihetstanken kan ingen bestämd praxis härledas. I Sverige erkänner sig, anser Rodhe, den absoluta majoriteten som kristen genom att stå kvar i statskyrkan. Det kan då ej strida mot religionsfriheten att fostra denna majoritets barn till kristen tro, dvs. evangelisk-luthersk sådan. En konfessionell undervisning kan alltså försvaras. Men i gengäld skall de föräldrar, som ställer sig utanför den evangelisk-lutherska enheten, ha rätt att för sina barn slippa skolans religionsundervisning. På gymnasiet kan däremot med hänsyn till elevernas utveckling, mognad och inställning ges en mera allmän religionsundervisning, dock med kristendomen som centrum.

Samtidigt har biskop Bo Giertz i samband med en katekesdiskussion också gjort sig till talesman för en mera bekännelsebetonad

kristendomsundervisning — av allt att döma i första hand i folkskolan — på grundval av en bearbetad, dvs. moderniserad Luthers lilla katekes. De flesta föräldrar anser, menar biskopen, att en kristendomsundervisning, som är blott och bart ren objektiv kunskapsmeddelelse och ingenting annat, är meningslös. Föräldrar, som utträtt ur statskyrkan, bör dock ha rätt att på begäran få sina barn befriade från kristendomsundervisningen.

Denna inställning är konsekvent och respektabel men torde i det långa loppet leda till vittgående konsekvenser. Det är ohållbart, att av det faktum, att majoriteten av svenska folket än så länge — oftast under påverkan av tröghetslagen — står kvar i statskyrkan, dra den slutsatsen, att en undervisning i våra skolor med avsiktlig och medveten påverkan till evangelisk-luthersk bekännelse vore förenlig med vår religionsfrihetslagstiftning. I vilken utsträckning det svenska folket trots tillhörigheten till statskyrkan kan betecknas som strängt evangeliskt-lutherskt, är mycket svårt att yttra sig om. Differenserna mellan de olika konfessionellt bundna kristna grupperna i vårt land är under alla förhållanden inte obetydliga, och en mycket stor del av det svenska folket torde väl närmast få betraktas som religiöst indifferent — dock utan fientlig attityd.

Driver man fram konfessionell kristendomsundervisning mot gällande bestämmelser, finns anledning frukta, att man riskerar och sätter på spel skolans obligatoriska medverkan vid uppbyggandet av den religiösa kunskapsgrund, som både är en del av vår bildningstradition och förutsättningen för våra kyrkosamfunds arbete i väckande och fostrande riktning. Snabbt kan man räkna med dels många undervisningsbefrielser för barn från de religiöst orienterade hem, som inte kommer att bli tillfredsställda med en påträngande propaganda för svenska kyrkans tro, dels en hårdare opinion från de ateistiska eller religiöst likgiltiga hem, som inte vill tolerera en dylik religionsundervisning. Det kan till slut leda till den obligatoriska religionsundervisningens försvinnande. Är det önskvärt? Är icke ett sådant perspektiv ur humanistisk synpunkt oroande?

Ingen svensk pojke eller flicka står i detta nu helt ovetande om vad religion överhuvud och kristendom i synnerhet är. Det är fördelen med obligatorisk, konfessionslös, ja t. o. m. opersonlig kristendomsundervisning.

Den konfessionsbundna katekesläsning, varom stundtals så ivrigt talas och som rekommenderas för skolan, hör bäst hemma i konfirmationsundervisningen och dess upprustning till större effektivitet. Man får inte inför tidens påstådda omoral endast fråga, hur

det står till med kristendomsundervisningen i skolorna. Det kan lika gärna spörjas, hur det förhåller sig med konfirmationsläsningens frukter. I den undervisningen saknas ju inte katekesen.

Endast i en mening kan skolans kristendomsundervisning få vara konfessionell och dogmatisk, nämligen på det sättet, att läraren skall låta kristendom vara kristendom, helt och oavkortat, en tro byggd på bibeln, som skall vara undervisningens kärna. Försök att sammanställa och utlåta sig över en slags universalreligion och universalmoral är både ohistoriska och meningslösa — det stupade redan upplysningsteologin på. Att det emellertid finns och alltid kommer att finnas olika tolkningar av Skriften, varur olika samfund och trosriktningar framgått, skall i undervisningen inte förnekas eller undanskymmas. Men lika självfallet är, att läraren inte får dekretera, att endast en konfession är den rätta tolkningen av det kristna budskapet. Det är icke ett avsteg från denna princip, om i vårt land den evangelisk-lutherska bekännelsen får det största utrymmet. Flertalet av våra hem accepterar ju, uttalat eller outtalat, av vilja eller vana, denna kristendomsform, en del av vårt svenska kulturarv. Ingen finner det upprörande, att hälften eller mer av historie- och litteraturundervisningen är ägnad åt svenska förhållanden.

Objektivitet och saklighet i kristendomsundervisningen betyder, att kristendomen presenteras sådan, som den lever i bibeln och i kyrko- och trossamfunden. Läraren skall inte demonstrera kristendomens överlägsenhet. Det är inte fråga om propaganda utan om kunskap. Kristendomen kan själv hävda sin ojämförbara särart, oberoende av vad undervisaren själv tror eller ej.

Att sedan en kristen personlighet påverkar — religiöst och etiskt — utifrån kraften av sitt väsen, det är en annan sak. Ingen lärare och ungdomshandledare — ämnesområdet må vara nästan vilket som helst — kan undgå att påverka på ogripbara vägar. Åt en sådan oavsiktlig påverkan är intet att göra. En lärare kan ha den allvarligaste strävan till den mest fullständiga objektivitet, men ju starkare hans personlighet är, desto starkare kan dock den påverkan bli, som utgår från honom och hans tolkning av fakta — en kunnig man och verklig pedagog kan ju aldrig nöja sig med att stapla fakta, som småbarn leker med byggklossar.